

Het Verdinaso en de Joden (1931-1940)

Lieven SAERENS

DEEL II : 1936-1940

7. Het „nieuwe” Hier Dinaso

Vanaf 14 november 1936 verscheen *Hier Dinaso* op een kleiner formaat en steeg het aantal pagina's van 8 naar 16. Het maandblad *Orde*, spreekbuis van het Verbond van Dinaso-Corporaties, werd nu als bijlage van *Hier Dinaso* gepubliceerd en vanaf januari '37 werd ook de *Dinaso-Student* ermee versmolten¹. Joris van Severen nam de directie waar, de advocaat Willem Melis (1907-1984) was tot oktober 1937 redactiesecretaris en het beheer was in handen van de accountant Pol Van Herzele (°1897).

a. November 1936-oktober 1937

In de periode waarin Melis redactiesecretaris was, viel het op dat in *Hier Dinaso* minder schreeuwende titels werden gebruikt en de term „Joden” er minder in voorkwam dan vroeger. In tegenstelling tot vroeger namen de bijdragen waarin over Joden werd gesproken, minder ruimte in en vermeldden verscheidene artikels de Joden slechts terloops. Tijdens de periode november-december 1936 verschenen 14 artikels over Joden : 7 van Belgische auteurs, 5 van Nederlandse en 2 van auteurs wier oorsprong niet duidelijk is. In 1937 waren dat 45 bijdragen : 21 van Belgische, 15 van Nederlandse en 9 van andere auteurs. Nog steeds werd in beide periodes de band tussen Jodendom en socialisme/communisme het meest beklemtoond (in resp. 6 en 17 bijdragen). De overige thema's kwamen er niet meer zo uitdrukkelijk in voor : resp. één- en zesmaal de band met de vrijmetselarij, vier- en tweemaal (allusies op) *De Protocollen van de Wijzen van Sion*, twee- en driemaal de nefaste concurrentie van de Joden voor de middenstand, één- en vijfmaal het feit dat de Joden „volksvreemd” waren.

De artikels waarin de „jodenproblematiek” uitgebreid te berde werd gebracht, waren even scherp als die in de vorige periode. Zo citeerde *Hier Dinaso* onder

H.D. = Hier Dinaso

R.I.O.D. = Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (Amsterdam)

1. H.D., 14 nov. 1936, p. 1 ; H.D., 9 jan. 1937, p. 5.

de vrij neutrale titel *Documentatie. Het bolsjewisme in de theorie en in de praktijk* een rede over de band tussen Jodendom en communisme, uitgesproken door de Duitse rijksminister voor Voorlichting en Propaganda, Joseph Goebbels (1897-1945)². Verder zei de Antwerpse dinaso-gouwleider Paul Persyn (1912-1975), ingenieur bij Gevaert, op een publieke vergadering te Antwerpen (november 1936) het volgende : „Er is een ander kwaad dat deze stad heeft aangetast en voortkankert met de dag : de Joden ! Met duizenden kwamen ze naar hier en steeds driester wordt hun werkelijke tyrannie ! (...) Met alle macht zullen wij hun voorechten knotten ! Vooreerst uit alle posten weg ! Een groot volk leidt zichzelf ! En dan met alle middelen een einde stellen aan de rassenschande die deze stad bevuilt en die werkelijk hemelstergend is ? Ons volk moet zuiver zijn en zuiver blijven ! NOOIT ZULLEN WIJ VERDRAGEN DAT EEN ENKELE DIETSE VROUW IN HUN HANDEN KOMT ! Dat is geen rassenaarzin ! Alleen de liefde voor dit volk dwingt ons dit te doen !”³. Belgische antijoodse bijdragen kwamen niet alleen uit het Antwerpse, maar ook uit het Brusselse o.m. over de Joodse invloed op de schoennijverheid en op de Vrije Universiteit Brussel⁴.

Begin 1937 achtte het Verdinaso het nodig, om nogmaals duidelijk zijn standpunt t.o.v. de Joden te verantwoorden. In een artikel van 9 januari *Het Verdinaso en de Joden* werd de eigen houding uitdrukkelijk omschreven als „redelijk” ; ze zou voor allen „de grootst mogelijke rechtvaardigheid” brengen. Ter verduidelijking werd daaraan toegevoegd : „Elk volk heeft het heilig recht en de heilige plicht zijn zedelijke en stoffelijke integriteit te bewaren”. De tegenstelling volk-volksvreemd stond dus nog steeds centraal : aangezien de Joden zich niet lieten assimileren, bleven ze vreemdelingen. Daarom mochten ze niet dezelfde politieke en burgerlijke rechten genieten als de andere burgers. Concreet diende de Dietse Confederatie volgende „voorlopige” maatregelen te treffen :

- „ I. De Joden (zoals ook andere vreemdelingen) zullen beroofd worden van hun hoedanigheid als Staatsburger in de Dietse Confederatie.
- II. Door deze maatregel verwerven ze de hoedanigheid van vreemdeling, hoedanigheid die ze nooit hadden moeten prijsgeven.
 1. Ze verliezen al de ambten en invloeden, die ze verworven hadden in de schoot van de voormalige staat : Parlement, magistratuur, administratie, bevelhebberschap en vertegenwoordiging, zowel op burgerlijk, militair en diplomatisch gebied ;
 2. Ze worden ongeschikt verklaard om, te gelijk welke titel, volksbelangen te vertegenwoordigen in de nieuwe Dietse staat ;

2. *H.D.*, 12 dec. 1936, p. 12.

3. *H.D.*, 14 nov. 1936, p. 5.

4. *H.D.*, 14 nov. 1936, p. 9 ; *H.D.*, 19 dec. 1936, p. 3.

3. Deze maatregel wordt uitgebreid tot alle bestanddelen van de nieuwe staat, met inbegrip van de gemeenten, de gouwen en de bestaande economische instellingen ;
4. Ten gevolge van wat voorafgaat, zal de Jood onderworpen zijn aan al de beperkingen, die het verblijf van vreemdelingen in de Dietse landen zullen regelen ;
5. Door het inrichten van het corporatief regime in het economisch en financieel domein zal de staat een einde gesteld hebben aan al de financiële en economische misstanden die eigen zijn aan een regime waar de Joodse moraal en de Joodse invloed overheersen ;
6. De gerechtelijke overheid zal tot plicht en taak hebben het statuut van alle onrechtvaardig verkregen goed te wijzigen''⁵.

Ondanks het feit dat een aantal van deze maatregelen eveneens aan de La Tour du Pin en Picard (cfr. Wet. Tijd. 1987, 3) zouden kunnen ontleend zijn (b.v. punten II, 5-6) en het begrip „ras'' niet werd gebruikt, bleef ook hier de invloed van het nationaal-socialistische Duitsland sterk doorwerken, juist doordat de tegenstelling volk-volksvreemd de andere maatregelen schraagde.

Trouwens, er bleven racistisch geïnspireerde artikels verschijnen, ofschoon het Verdinaso nog steeds ontkende dat het racistisch was. Het was duidelijk dat het „niet-racist zijn'' eerder tot een loze leuze vervallen was. Dat blijkt uit het feit dat bijdragen werden gepubliceerd over het „Noordse ras'' en dat werd verwezen naar de werken van Fritz Schnell (*Nordische Staatsidee*, Leipzig, 1937), Ludwig Ferdinand Clauss (*Rasse und Seele en Die Nordische Seele*, München, 1934) en Kriek (*Volk im Werden*)⁶. Verder had dr. J. S. (de Amsterdamse arts J. Stolte) het in diverse dinaso-artikels over *De Dietse Bevolkingspolitiek*⁷ en P. A. Raeymakers in zijn bijdragenreeks *Lichaamscultuur in het Diets Rijk* over de „rasfierheid'' van het Dietse volk⁸.

Gelet op deze scherpe woorden hoeft het niet te verwonderen dat het Verdinaso enthousiast was over de oprichting in januari 1937 van de antijoodse organisatie „Volksverwering, Strijdbeweging ter Beveiliging van Bloed en Bodem''. Volksverwering is te situeren in het milieu van Belgische ultrapatriotten (vnl. het Légion Nationale-Nationaal Legioen) en van de autonomistische middenstandsorganisaties. Ze had afdelingen in Antwerpen en Brussel (La Défense du Peuple), was openlijk racistisch en maakte propaganda voor de Duitse antijoodse organisatie Welt-Dienst⁹.

5. *H.D.*, 9 jan. 1937, p. 2-3.

6. *H.D.*, 23 jan. 1937, p. 6. Over Clauss: H. J. LUTZHOEFT, *Der Nordische Gedanke in Deutschland. 1920-1940*, Stuttgart, 1971, p. 47-50.

7. B.v. *H.D.*, 25 sep. 1937, p. 12.

8. B.v. *H.D.*, 17 jul. 1937, p. 2.

9. Over Volksverwering: L. SAERENS, „*Rechts'' België en de joden (1933-ca. 1941)*, in: *Bulletin Trimestriel de la Fondation Auschwitz*, 1985, nr. 9-10, p. 121-124.

Volksverwering telde een aantal (oud-)dinaso's in haar rangen : de met De Langhe bevriende rassentheoreticus dr. J. De Roeck¹⁰, de technicus Gustaaf-Victor Vanniesbecq (1913-1971 ; propagandaleider), de Antwerpse dinasovendelleider Antoon Lint (algemeen propagandasecretaris), Frans Van Dijk (1913-1981 ; een tijd verantwoordelijke uitgever van *Volksverwering* en algemeen secretaris) en Alois Goossens (een tijd propagandaleider). Verder hielden Ward Hermans en Jef De Langhe elk een antijoodse lezing voor Volksverwering. Ook de leider van Volksverwering, de Antwerpse advocaat René Lambrichts (° 1899), was een tijd lid van het Verdinaso. In 1937 gaf hij een uiteenzetting voor het Verdinaso en schreef hij enkele artikels in *Hier Dinaso*. In zijn bijdrage *Antwerpen en het Verdinaso* betoogde hij : „Het jodenvraagstuk is te Antwerpen aan de orde van de dag. Zij beheerst het politieke gebeuren. En nochtans beleven wij het feit dat buiten het Verdinaso geen enkele politieke beweging hier te Antwerpen openlijk en kordaat in deze kwestie stelling durft te nemen”. En hij besloot : „Antwerpen aan Joris Van Severen ! De leerstelling en de methode van het Verdinaso zijn in de gegeven omstandigheden de enigste doeltreffende om in deze gewesten de noodzakelijke Nieuwe Ordening te vestigen”¹¹. Dat er een causaal verband bestaat tussen het Verdinaso en Volksverwering, is echter iets anders : hierover spreken de bronnen zich niet uit.

Rekening houdend met het principieel standpunt van het Verdinaso t.o.v. de Joden, Persyns bitsige uitspraken en de lovende woorden voor Volksverwering kan men zich afvragen waarom op de Dinaso-landdag van 29 augustus 1937 te Antwerpen de „jodenproblematiek” door geen enkele spreker werd aangeraakt. De verklaring is dat Van Severen deze landdag volledig in het teken stelde van de „Nieuwe Marsrichting”, die zich verder scheen te ontwikkelen tot een loyaal Belgicisme¹². Enkele maanden later lichtte de Gentse dinasostudentenhoofdman Albert Derbecourt (1917-1944) die als volgt toe : „Aldus neemt het Verdinaso een resoluut positieve houding aan tegenover het Belgische Rijk, tegenover de Koning, zijn vlag, zijn leger...”¹³. Het Verdinaso verdedigde bovendien met klem een doorgedreven Belgische onafhankelijkheids-politiek.

10. R. VANLANDSCHOOT, *Joris Lannoo. Drukker en uitgever voor Vlaanderen. 1891-1971*, Tielt, 1984, p. 184 noemt De Roecks werk *Bevolkingsproblemen - volkswelvaart of volksondergang* (Tielt, 1936) - dat heel wat invloed had op het Verdinaso - onkritisch een „demografische studie”.

11. *H.D.*, 20 maart 1937, p. 15 ; *H.D.*, 17 apr. 1937, p. 11-12.

12. *H.D.*, 4 sep. 1937, p. 4. Op de landdag van augustus 1936 was in Van Severens toespraak nog steeds een rechtstreekse aanval op de Belgische staat te horen geweest en was er sprake over „het Dietse volk en de met het Dietse volk *lotsgebonden* Friezen, Walen en Luxemburgers” (*H.D.*, 22 aug. 1936, p. 4). Ook : A. GODDERIS, *De Nieuwe Marsrichting*, in : *Ter Waarheid over Joris Van Severen*, 1985, nr. 1, p. 1-13.

13. *H.D.*, 27 nov. 1937, p. 3.

Door deze stellingname scheen Van Severen — op zijn minst op korte termijn — de prioriteit te geven aan het staatsnationalisme boven het volksnationalisme¹⁴. Hierdoor kwam hij in botsing met de „*völkische*” leden uit zijn beweging, die pangermanistisch en ultra-racistisch gericht waren. Zo stapte o.m. de rassentheoreticus De Langhe uit het Verdinaso. Aan de historicus Luk Kongs verklaarde hij: „Op zekere dag, dat is de landdag van '37 geweest, (...) Dat deed me geen plezier. Ik kwam thuis en zegde: nu heb ik er mijn buik van vol en ik heb direct een ontslagbrief geschreven en ik was er uit”. Tevens ontkende hij het Verdinaso verlaten te hebben, omdat hij te ver zou gaan zijn met zijn racistische artikels: „Ik heb het Verdinaso niet verlaten omwille van een conflict, ik heb daar nooit niks van gezien. Dat ze dat misschien later hebben gefantaseerd, dat is mogelijk...”¹⁵.

Deze radicalisering van de „Nieuwe Marsrichting” had nochtans slechts een beperkt gevolg voor de houding t.o.v. de Joden. Weliswaar verschenen er met het uittreden van De Langhe c.s. geen rassentheoretische artikels meer, maar de aangewende antijoodse terminologie bleef — zij het minder dan vroeger — gebruik maken van begrippen als „ras”, „bloed”, „volkslichaam”. Bovendien bleef het begrip „volksvreemd” centraal liet. Toen in oktober 1937 Melis zijn taak van redactiesecretaris beëindigde, liet *Hier Dinaso* opnieuw meer ruimte voor antijoodse bijdragen. Zo verscheen er een aparte rubriek *Joden in Nederland*, geschreven door Johannes Jacobus Van Der Hout (°1914), een boekhandelaar uit Breda die op 18 december 1937 redactiesecretaris voor Verdinaso-Nederland zou worden^{15bis}. In een rondschrijven d.d. 15 juli 1937 aan de Nederlandse publicisten had Voorhoeve trouwens gevraagd: „speurt op en publiceert in vaststaande getallen en feiten de Joodse invloed in: het parlement, lands-, provinciaal-, en gemeentelijk bestuur, handels-, bank-, en beurswereld, de kunst, de wetenschap, de pers, rechtspraak, rechtsverdediging enz. enz...”¹⁶. De matigende invloed van Melis mag echter ook niet over-

14. *Volksverwering*, 26 okt. 1940, p. 2, schreef: „De invloed van Maurras heeft diep ingewerkt in de Vlaamse geleerden, en was dodelijk voor de Germaanse levenshouding. De beweging van Joris Van Severen werd daardoor in haar vlucht gefnuikt. Van volks werd zij staats. (...) Wat al energie ging daar niet verloren, door een bodem- en rasvreemde gedachtengang. Eén voor één gingen alle volkse leden heen: Wies Moens, Ward Hermans, dr. De Roeck, Jef De Langhe, dr. Vogels, mr. Lambrechts”.

15. Interview L. KONGS met J. DE LANGHE, Berchem, 24 okt. 1976 (Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Brussel). Vgl. A. DE BRUYNE, *Joris Van Severen. Droom en daad*, Zulte, 1983², p. 226-228. Eerste vermelding van De Langhes uittreden: *H.D.*, 8 jan. 1938, p. 3.

15bis. Over Van Der Hout: N.K.C.A. IN'T VELD, *De SS en Nederland. Documenten uit SS-archieven. 1935-1945*, 's-Gravenhage, 1976; I, p. 677 n. 4.

16. E. VOORHOEVE, *Aan de sprekers en publicisten van het Gebied Rijksnederland*, 15 jul. 1937, p. 5 (Doc. bezorgd door B.R.T.-medewerker E. VERHOEYEN). Op 1 jan. 1938 zou hij deze boodschap herhalen: ID., *Aan de publicisten van het gebied Nederland* (R.I.O.D., *Verdinaso*, 168a).

schat worden, want tijdens zijn redactieperiode veranderde er niets fundamenteels aan het dinaso-standpunt t.o.v. de Joden.

b. Oktober 1937-maart 1938

Opvallend was dat *Hier Dinaso* vanaf einde 1937 een nieuw argument aanhaalde om zijn antijoodse houding te rechtvaardigen. Herhaaldelijk — in elk geval veel meer dan in de vorige jaren — werd geciteerd uit christelijke geïnspireerde bladen, om aan te tonen dat het Verdinaso met deze houding niet alleen stond. Zo verwees het blad goedkeurend naar enkele artikels in *De Bazuin*, het weekblad van de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerk in Kampen. Hierin werd o.m. geïnsisterd op de band tussen Jodendom, vrijmetselarij en esperanto¹⁷. Verder vermeldde *Hier Dinaso* enkele antijoodse uitspraken van de Nederlandse protestantse politicus Abraham Kuyper (1837-1920), grondlegger van de Anti-Revolutionaire Partij. In zijn brochures *Liberalisten en Joden* (1878) en *Ons Program* (1879) zou hij de Joden beschouwd hebben als vreemdelingen en gasten en gewezen hebben op hun reactie tegen het christendom¹⁸.

Hier Dinaso, het nog steeds eens zijnde met de gevoerde nazi-politiek, onderschreef de volgende stelling uit de Franse nationalistische periodiek *Je Suis Partout*: „1933. Hitler neemt het bewind in handen. Nog in de loop van dit jaar worden enkele maatregelen getroffen tegen de Joden (30 juni), die later worden aangevuld door de wet van Neurenberg van september 1935; hierdoor wordt het Duitse volk tegen de Joodse overheersing beveiligd”¹⁹. Ook later citeerde *Hier Dinaso* dat blad²⁰.

c. Maart 1938-november 1938

In de loop van 1938 deden zich in Duitsland een aantal gebeurtenissen voor die de buitenwereld meer en meer *rechtstreeks* met de Duitse jodenpolitiek confronteerden. Vanwege de *Anschluss* van Oostenrijk in maart en de inlijving van het Sudetenland in september vergrootte enerzijds het aantal Joden binnen het Derde Rijk en nam anderzijds het aantal antijoodse maatregelen snel toe. Deze veroorzaakten een grote stroom van Joodse vluchtelingen. De *Reichskristallnacht* van november — waarover verder meer — vergrootte deze vluchtelingenstroom nog. Dit was voor *Hier Dinaso* een reden, om nog meer antijoodse artikels af te drukken; minder theoretiserende bijdragen, maar vanwege

17. *H.D.*, 23 okt. 1937, p. 6 en 8; *H.D.*, 22 jan. 1938, p. 3.

18. *H.D.*, 29 jan. 1938, p. 4; *H.D.*, 15 mei 1938, p. 5.

19. *H.D.*, 23 apr. 1938, p. 3.

20. *H.D.*, 31 dec. 1938, p. 8. Ook *H.D.*, 15 jan. 1938, p. 3.

de externe gebeurtenissen — de vluchtelingentoeename — meer concrete artikels over het „Joodse gevaar”.

Hier Dinaso had helemaal geen begrip voor de vluchtelingen : van „achtervolgden” was geen sprake, wel van een „volksvreemde invasie” en van „vreemde indringers”²¹. Daarom vroeg het de grenzen te sluiten. Vooral de Belgische dinaso's waren niet te spreken over het regeringsbeleid : „De vuilnisbak. Waarheen met de Joden van Oostenrijk ? België zet zijn deuren weer open voor alle vreemd rapaille (...). Volksgenoot, steekt uw armen uit om ze te ontvangen. Wij gaan weer wat binnen krijgen !”²². De Nederlanders waren gelukkiger met het gevoerde beleid, hoewel dat volgens hen niet stringent genoeg was²³. Het hoofdargument om de grenzen te sluiten, bleef dat de Joden „volksvreemd” waren. Ook werd de werkloosheid als argument ingeroepen en werd ermee gemanipuleerd. Na een korte hoogconjunctuur was er in België tijdens de tweede helft van 1937 een recessie ontstaan, waardoor het werkloosheidscijfer einde 1938 opnieuw onrustwekkend steeg. In Nederland daarentegen herstelde, volgens de historicus D. Michman, de economie zich met ingang van 1937, zij het langzaam²⁴.

Het Verdinaso stond niet alleen in zijn protesten tegen de opname van Joodse vluchtelingen. Ook traditionele katholieken roerden zich. Met genoegen nam *Hier Dinaso* enkele beschouwingen over uit katholieke bladen, „die eindelijk inzicht toonden in het gevaar, dat ons nationale leven van de zijde der Joden bedreigt”²⁵. Zo publiceerde het een artikel uit *De Sinjoor*, maandblad van de Fransgezinde conservatieve Katholieke Grondwettelijke Vereniging van het Arrondissement Antwerpen. Het artikel luidde *De Joden door Kamiel beschermd* en bevatte uitspraken die in niets moesten onderdoen voor het dinasoproza : „En zo komt het dat de Joden, die niet weten van wat houten pijlen te maken of als ongewensten in andere landen opgeschreven staan, naar Antwerpen afzakken om onder de vaderlijke bescherming van Kamiel [de socialistische Antwerpse burgemeester Huysmans] zaakjes te maken en ongedeed de geneugten van het leven te genieten, zelfs ten koste der belangen der raschte Sinjoren. De Jodennederzetting te Antwerpen is een plaag voor Antwerpen en zijn bewoners geworden, en ongelukkiglijk, dank aan Kamiel, breidt zij zich van dag tot dag uit. (...) Terwijl meer dan 150.000 Belgen werkloos

21. Bv. *H.D.*, 4 juni 1938, p. 4.

22. *H.D.*, 9 apr. 1938, p. 3. Over het Belgisch vluchtelingenbeleid : G. MEULENAERE en L. WALLEYN, *De Jodenvervolging in België*, in : *Verdeel en beers. Racisme als strategie*, Berchem-Amsterdam, 1982, p. 13-30 ; L. SAERENS, *De houding van de Belgische publieke opinie en de joden. 1933-1940*, in : *Spiegel Historiaal*, mei 1986, p. 245-251.

23. *H.D.*, 9 apr. 1938, p. 3 en 5. Over het Nederlandse vluchtelingenbeleid : D. MICHMAN, *De Joodse emigratie en de Nederlandse reactie daarop tussen 1933 en 1940*, in : *Nederland en het Duitse exil. 1933-1940*, Amsterdam, 1982, p. 93-108.

24. *Id.*, art. cit., 98. B.v. *H.D.*, 25 jun. 1938, p. 3 ; *H.D.*, 30 jul. 1938, p. 5.

25. *H.D.*, 8 okt. 1938, p. 4.

zijn, bevinden zich in ons midden 60.000 vreemde Joden, die het brood van ons eigen landbewoners ontnemen, den boterham ontstelen van de middenstanders, die onder de belastingen bezwijken''²⁶.

Het Verdinaso beweerde nog steeds vol pretentie dat zijn antijoods standpunt redelijk was ; niet gebaseerd op haat, maar op de rechtmatige verdediging van het eigen volk tegen vreemde overheersing, op zelfbehoud dus. Het ging zover te stellen dat alléén zijn eigen standpunt billijk was en dat het zich nooit te buiten was gegaan aan „haat- en onrustzaaiende agitatie tegenover vreemdelingen'' : „Zo zullen wij ons thans evenmin laten meeslepen door de — hoewel door de feiten veelal begrijpelijke — toch dikwijls grove en onverantwoordelijke golf van Jodenhaat, die op het ogenblik over Nederland gaat''²⁷. Zulke beweringen zijn pose, want ze worden tegengesproken door de feitelijke inhoud van de artikels die handelden over de Joden. Toch bleef het Verdinaso, net als vroeger, beweren dat het niet racistisch was : „Rassische antisemieten zijn we niet !''.

d. November 1938-mei 1940

Toen op 7 november 1938 de zeventienjarige Jood Herschel Grynszpan een moordaanslag gepleegd had op Ernst von Rath, derde secretaris van de Duitse Ambassade in Parijs, en deze aan zijn verwondingen bezweek, werden in Duitsland in de nacht van 9 op 10 november, de *Reichskristallnacht*, duizenden Joden gearresteerd en synagogen, Joodse winkels en huizen verwoest. De wereld reageerde met afschuw op deze pogrom en de *Reichskristallnacht* bezorgde het Verdinaso dan ook even een gevoel van onbehagen.

Pas op 10 december 1938 verwees de Nederlandse redactiesecretaris J. J. Van Der Hout voor het eerst naar het optreden van nazi-Duitsland, maar hij eiste nog steeds dat de grenzen gesloten bleven : „MAAR WIJ ZIJN VRIJ... En daarom hebben wij duizenden vreemdelingen, voornamelijk Joden, toegestaan, nog eens duizenden Nederlanders aan het leger der werklozen toe te voegen... hebben wij duizenden marxistische Joden toegestaan zich hier te vestigen en hun Volk en Rijk ondermijnende activiteit in het openbaar of in het geheim hier voort te zetten, waar het hun in de vreemde onmogelijk werd gemaakt... hebben wij tientallen Joodse grootfabricanten en speculanten en zakenlieden toegestaan zich op de rug van het Nederlandse volk vet te mesten... (...). Ja, mijne heren, ook ons stuit, wat in Duitsland gebeurd is tegen de borst, ook wij zijn overtuigd, dat er voor de slachtoffers iets gedaan moet worden. Maar ... wij verachten een soort van oplossing, die de belangen van het eigen volk opoffert ten koste van vreemden, — hoe ongelukkig die vreemden met of buiten

26. *H.D.*, 4 jun. 1938, p. 3. Ook bv. *H.D.*, 27 aug. 1938, p. 4-5. De Grondwettelijke Vereniging is te onderscheiden van de vlaamsgezinde democratische Katholieke Vlaamse Volkspartij (D. VAN MECHELEN, *De katholieke partij in het arrondissement Antwerpen, 1918-1940*, onuitgegeven licentieverhandeling, Leuven, 1980).

27. *H.D.*, 24 sep. 1938, p. 2 ; *H.D.*, 15 okt. 1938, p. 8.

hun schuld ook mogen zijn, wij protesteren uit alle krachten tegen het toestaan van een nieuwe invasie van volksvreemde elementen — en niet van de beste — waar wij in de laatste jaren dit gevaar voor onze volkskracht zo onbelemmerd hebben zien toenemen”²⁸.

Een Belgische dinaso, een zekere W.M. (Willem Melis?) distantieerde zich weliswaar van de brutaliteit van nazi-Duitsland, maar beschuldigde de Joden er tegelijkertijd van dat ze komplotterden²⁹.

De afschuw om het optreden van het nationaal-socialistische Duitsland wordt nog nadrukkelijker gerelativeerd door volgende boodschap, die op kerstdag 1938 in *Hier Dinaso* gepubliceerd werd :

S. O. S.

70.000 Joden !!!

Zeventig duizend

nieuwe aanvragen van JODEN, meestal DUITSCHE, om zich in België te mogen vestigen, werden deze laatste weken tot de Regeering gericht, en worden thans door de veiligheid-diensten onderzocht...

Zeventig duizend

nieuwe JODEN wenschen dus in ons Land hünne vele tienduizende reeds gevestigde Rasgenooten te komen vervoegen, om hier óns volk het brood uit den mond te vechten, hünne zakken te vullen, en tevens hünne marxistische pest te verspreiden !

" Welkom Vreemdeling ! "

roept het Kath. VI. weekblad «Elckerlyc», den Jodenkrant «Le Peuple» achterna, dezen alles vernietigenden sprinkhanenzwerm, deze plaag van Egypte toe. „WELKOM IN ONS GASTVRIJE TOEVLUCHTSOORD VOOR DE VERVOLGDEN ” kwijlt het Directorium van het «Blok der Belgische Katholieken» het internationaal rapalje achterna...

Maar wij, Dinaso's zeggen : Neen !

70.000 maal NEEN ! In naam der 70.000 volksgenooten die, naast het leger Belgische arbeidsloozen, de nieuwe slachtoffers moeten worden van deze vreemdelingen. In naam van geheel een volk, dat hier zijn eigen aard, en zijne aloude christelijke beschaving, tegen de Joodsche gewetenloosheid en de Joodsche vernielzucht, te vrijwaren heeft !

Dit is dan ONZE christelijke naastenliefde !

30

28. H.D., 10 dec. 1938, p. 7.

29. H.D., 17 dec. 1938, p. 7.

Ten gevolge van maatregelen van de Nederlandse regering werd het Verdinaso-Nederland einde 1938 („officieel”) ingericht als een zelfstandige organisatie. Vanaf 4 maart 1939 gaf het een eigen blad uit, *Dinaso-Orde*³¹. Ondertussen gaven de Belgische dinaso's hun antijoodse standpunt niet op³². Vooral Antwerpen was toonaangevend; gouwleider Persyn trad als opvallend woordvoerder naar voren. Normaal had op 2 maart 1939 in Antwerpen, een vierde grote volksvergadering moeten plaatsvinden onder het motto *S.O.S. ! De Joden !*. De bijeenkomst werd echter door burgemeester Huysmans verboden, wat heel wat misbaar bij de dinaso's uitlokte³³. Kenmerkend is eveneens dat onder impuls van de dinaso Maurits Lambrechts (1898-1942) op 26 mei 1939 aan de Joodse advocaten het lidmaatschap van de Vlaamsche Conferentie der Balie van Antwerpen werd ontzegd³⁴.

De toon van Joris Van Severen t.o.v. de Joden werd scherper. Hij beschouwde ze niet meer alleen als vreemdelingen, maar als *gevaarlijke* vreemdelingen. Deze mening ontleende hij aan de La Tour du Pin. Nu was er geen sprake meer van een redelijke oplossing: „En wat de Joden betreft, wij beschouwen ze niet alleen als vreemdelingen, maar als gevaarlijke en schadelijke vreemdelingen. Wij zullen tegenover hen niet optreden zoals men dat in het Derde Rijk gedaan heeft. Maar dadelijk zullen wij tegenover hen alle maatregelen nemen die tegenover gevaarlijke en schadelijke vreemdelingen genomen worden MOETEN. Ons Land, ons patrimonium behoort ons en ons alleen toe. Geen demagogie; maar ook geen voze sentimentaliteit; en indien ge aan sentiment begeert te doen, stel dan dat sentiment, dat gevoel eerst en vooral in dienst van de gezinnen van ons eigen bloed, van ons Land, van onze Natie”³⁵. Reeds in zijn brochure *Orde in België* (tekst van een rede te Antwerpen van 3 juli 1938) had Pol Le Roy, leider van het Verbond van Dinaso-Corporaties, uitdrukkelijk naar de La Tour du Pin verwezen³⁶. Deze werd voor het Verdinaso haast een camouflagemiddel (na de uitlatingen van De Langhe en de brochure *Waarheen? ... Dinaso!*): door uit de La Tour du Pin te citeren, leek het Verdinaso zich te distantiëren van de nazi-oplossingen, maar feitelijk bleef het op de nazi-terminologie betreffende de Joden steunen.

30. *H.D.*, 24 dec. 1938, p. 8. *Elckerlyc* was het blad van de katholieke politicus Frans Van Cauwelaert. Het Blok der Katholieken was het overkoepelend nationaal partijorganisme.

31. T. VAN BOXEL, *Het Diets Nationaalsolidarisme in Nederland. 1933-1940*, in: *Spiegel Historiaal*, feb. 1984, p. 100.

32. In tegenstelling tot de mening van L. SCHEPENS, *Joris Van Severen: een raadsel*, in: *Ons Erfdeel*, 1975, nr. 2, p. 233.

33. *H.D.*, 18 feb. 1939, p. 6; *H.D.*, 4 maart 1939; *H.D.*, 11 maart 1939, p. 7; *H.D.*, 18 maart 1939, p. 5.

34. L. SAERENS, *De groei van een anti-joods klimaat te Antwerpen. De houding van de advocaten (1936-1941)*, in: *Bulletin Trimestriel de la Fondation Auschwitz*, jun. 1986, p. 10-37.

35. *H.D.*, 20 mei 1939, p. 5.

36. P. LE ROY, *Orde in België*, Gent, [1938], p. 14-15.

Naar het einde van 1939 toe verminderde het aantal bijdragen met de Joden als onderwerp. Alle ogen waren nu gericht op de oorlog die in september 1939 was ontketend. *Hier Dinaso* volgde hiermee de algemene tendens; ook bijvoorbeeld in de V.N.V.-pers en de *Gazet van Antwerpen* kwamen de Joden toen minder aan bod³⁷. Toch publiceerde *Hier Dinaso* nog in maart 1940 een artikel waarin de Joden als de werkelijke „oorlogshiters” en als de ondermijners van de Belgische neutraliteitspolitiek werden bestempeld³⁸.

Op 10 mei 1940 werd België dan toch betrokken in de oorlog. In het kader van de „vijfde kolonne-psychose” werden verscheidene „verdachten” opgepakt en naar Frankrijk gedeporteerd. Meerdere dinaso's en ... vele Joodse vluchtelingen behoorden tot de weggevoerden. Na een Duits bombardement op Abbeville schoten dronken Franse soldaten Van Severen en 20 van zijn medegevangenen neer. Onder de geëxecuteerden bevonden zich ook twee Joden³⁹.

8. De these van A. W. Willemsen : „einde 1936 : een kentering”⁴⁰

Volgens de historicus A. W. Willemsen had de herstructurering van *Hier Dinaso* in 1936 „een verhoging van het peil van het blad” tot gevolg, wat „voor een belangrijk deel het werk van Willem Melis” was : „In het optreden naar buiten viel echter sinds 1936 een kentering te bespeuren : wel een militante toon, maar minder gescheld op anderen, terwijl in *Hier Dinaso* lang niet meer zoveel modderpolemieken geleverd werden als in de eerste jaren het geval was geweest”. Ook het antisemitisme raakte „wat op de achtergrond”. Als eerste argument haalt Willemsen een artikel van 8 februari 1936 aan — waarmee hij in feite de historische chronologie doorbreekt, gezien hij het heeft over de periode *einde* 1936 — : „Het Verdinaso erkent het gastrecht als een algemeen-menselijk, een natuurlijk recht : de Joden kunnen in Dietsland wonen, zolang ze zich als Joden gedragen, en hun optreden of aantal geen bezwaar oplevert voor het welzijn van het Dietse volk”. Verder verwijst hij naar het reeds uitvoerig geciteerde artikel van 9 januari 1937 en naar de landdag te Antwerpen. Ik zie het echter anders. Sedert Melis redactiesecretaris was, viel er kwantitatief inderdaad een vermindering van antijoodse artikels waar te nemen, maar die betekent niet veel. Het antisemitisme verdween niet naar de achtergrond. De

37. L. SAERENS, *De houding van de Belgische publieke opinie tegenover de Joden in de jaren vóór Wereldoorlog II. De Gazet van Antwerpen tijdens de periode 1933-1940*, onuitgegeven licentieverhandeling, Leuven, 1983; M. DEPUYDT, *Sporen van antisemitisme in België tussen de twee wereldoorlogen. De houding van het V.N.V. tegenover de Joden*, onuitgegeven licentieverhandeling, Leuven, 1978.

38. *H.D.*, 16 maart 1940, p. 2.

39. C. H. VLAEMYNCK, *Dossier Abbeville. Arrestaties en deportaties in mei 1940*, Leuven, 1977.

40. A. W. WILLEMSSEN, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940*, Groningen, 1969², p. 408-409.

traditionele argumenten bleven onverminderd aanhouden. De aangehaalde bijdrage van 9 januari 1937 was essentieel dezelfde als het wel erg scherpe artikel van De Langhe uit december 1933. De bijdrage die als argument gebruikt wordt voor de kentering, is er juist één tegen deze kentering. Aangezien de Joden zich niet lieten assimileren, moesten ze als vreemdelingen worden beschouwd en konden ze niet als Dietse staatsburgers worden aanvaard. Bovendien moesten ze onderworpen worden aan beroepsbeperkingen. Dit standpunt zou heel de verdere periode verdedigd worden. Terwijl racisme nog steeds werd ontkend, bleven racistische artikels verschijnen.

Op de landdag van 1937 legde Van Severen het accent op een staatsnationalisme binnen het Belgisch kader, wat ook bleek uit een steeds nadrukkelijker wordende verdediging van het neutraliteitsstandpunt. Deze verschuiving had tot gevolg, dat die „*völkische*“ elementen die pangermanistisch georiënteerd waren en het accent legden op een racistisch volksnationalisme, het Verdinaso verlieten. Dat betekende echter niet dat hun racistische houding t.o.v. de Joden verdween. De oude anti-joodse argumentatie en haar terminologie werden ondanks een verandering in het politiek ideeëngoed meege dragen als een sjabloon: het geijkte model van de Jood als een volksvreemd element bleef ook binnen een meer staatsgerichte opvatting gehandhaafd.

Na de *Anschluss* van maart 1938 verschenen er weer anti-joodse artikels. De anti-joodse maatregelen door nazi-Duitsland vormden geen punt van positieve bezinning voor het Verdinaso. Integendeel, de grote vluchtelingenstroom die er het gevolg van was, vergemakkelijkte de „taak“ van het Verdinaso, om op het „Joodse gevaar“ te wijzen.

Slechts na de *Reichskristallnacht* van november 1938 werd het optreden van de Duitse nationaal-socialisten betreurd, maar dat gebeurde op een vrij matte wijze en erg laat, en het werd nog gerelativeerd door bitsige artikels die tegelijk verschenen. Ook het standpunt van Joris Van Severen tegenover de Joden verhardde, in weerwil van zijn afkeurende houding ten overstaan van Duitsland: hij beschouwde ze niet meer alleen als vreemdelingen, maar als gevaarlijke vreemdelingen.

Dit alles is in tegenspraak met Willemsens stelling dat het antisemitisme vanaf 1936 enigszins op de achtergrond raakte. De (geringe) kwantitatieve vermindering in 1936 werd immers na 1936 gecompenseerd door de aanhoudende en vernieuwde anti-joodse argumentatie.

9. Een nieuwe balans

In een economisch ontwrichte periode en een tijd dat de democratie in het defensief werd gedrongen, streefde het Verdinaso een maatschappijmodel na dat een sterke en „anti-pluralistische“ staat beoogde waarin het „Dietse volk“ zijn eigenheid zou terugvinden. De vraag naar eigenheid uitte zich aanvanke-

lijk in een „impulsieve wrevel” tegen al wat vreemd was; later zou ze „rationeel verantwoord” worden. Men keerde zich tegen die vreemdeling die de antipode vormde van het beoogde maatschappijmodel, wat zou culmineren in het beeld van de „internationale, pluralistische Jood”.

Het Verdinaso nam dan ook van meet af aan een anti-vreemdelingenstandpunt in: tijdens het eerste jaar van zijn bestaan (einde 1931-begin 1933) richtte het zich voornamelijk tegen de Walen, Fransen en Franskiljons. Vreemdelingen en Joden werden nog niet onmiddellijk geïdentificeerd. Wel werden van in het begin sociaal-economische verwijten tegen de Joden geuit.

In de loop van 1933 vulde De Langhe het vreemdelingenconcept aan met het begrip „Joden”. Uit zijn brochure blijkt dat de antijoodse houding wezenlijk deel uitmaakte van het Dietse nationaal-solidarisme. Meer bepaald: hij integreerde zijn antisemitisme in zijn definitie van volksgemeenschap: aangezien de Joden niet assimileerbaar waren, waren ze volksvreemd en konden noch mochten ze tot de volksgemeenschap behoren. Reeds einde 1933 kwam in de *Hier Dinaso*-teksten duidelijk naar voren dat voortaan met vreemdelingen uitsluitend de Joden bedoeld werden. Dit betekent dat de antijoodse stemmen niet voor het eerst ingebracht werden door de Noord-Nederlanders (these L. Schepens), zij het dat die later inderdaad een belangrijk deel van de antijoodse bijdragen voor hun rekening namen.

Al ontkende het Verdinaso, racistisch te zijn, in feite vormde het juist een type-voorbeeld van hoe een extreem-nationalisme tot racisme leidt. De uitspraken van De Langhe tonen dit aan en de in 1936 verschenen brochure *Waarheen! ... Dinaso!* was er nog eens een bevestiging van. Het racistisch antisemitisme was Duitse import. Enkele passages in de programma-brochure en Van Severen zelf mogen dan misschien geïnspireerd geweest zijn door de Action Française — die zich geen voorstander van het racisme toonde —, in de *West-Vlaming* en *Hier Dinaso* kwam dit echter niet tot uiting. Enkele markies de La Tour du Pin en het blad *Je Suis Partout* werden een aantal keren geciteerd. Aldus toonde het Verdinaso zich een typische exponent van een beweging die in essentie nauw bij het Latijns rechtsradicalisme aansloot en die tegelijk door het Duitse antisemitisme beïnvloed werd⁴¹.

Het lijkt echter gewettigd, de racistische inbreng en de draagkracht ervan in het breder kader van het Vlaams-nationalisme nader te onderzoeken en de vraag te stellen of daarbinnen de extreme houding van het Verdinaso (en *Dietbrand*) een randverschijnsel was. Zo nee, dan dient nagegaan te worden of het optreden van een racistische component parallel liep met de opkomst van het nationaal-socialisme in Duitsland, dan wel of er reeds kiemen van „racisme”

41. Interessante bedenkingen over het Latijnse rechts-radicalisme annex antisemitisme bij: H. SCHIPPERS, *Zwart en Nationaal Front. Latijns georiënteerd rechts-radicalisme in Nederland (1922-1946)*, Amsterdam, 1986. Het gedachtengoed van het Zwart Front vertoont trouwens opvallende overeenkomsten met het Verdinaso.

aanwezig waren in de jaren twintig, toen het nationaal bewustzijn van Vlaanderen groeide en de theorieën over „volk” een snelle opgang kenden⁴².

Religieuze motieven vormden zeker geen kernpunt in het antijoodse gedachtegoed van het Verdinaso. Nochtans wijzen een aantal uitspraken erop dat ze een dankbaar thema konden zijn, om bij de katholieke achterban het latent aanwezige, oude religieuze anti-Judaïsme te activeren en het te doen gebruiken, om de juistheid van de eigen antijoodse visie op maatschappelijk gebied aan te tonen en te rechtvaardigen.

Het jaar 1936 betekende geen breukpunt (stelling A. W. Willemsen) in de antijoodse houding van het Verdinaso. Wel verdwenen na de landdag van 1937 — waarop Van Severen de voorkeur bleek te geven aan het staatsnationalisme boven het volksnationalisme — de meest uitgesproken voorstanders van het racisme uit de beweging. Tengevolge van de grote vluchtelingenstroom en het toenemende oorlogsgevaar traden er in de periode 1938-1940 bovendien nieuwe elementen op de voorgrond die het nemen van antijoodse maatregelen „wettigden” (de werkloosheid en het Joodse „oorlogsgestook”). Ook leefde intussen de racistische terminologie voort.

De vooroorlogse racistische inspiratie en de overtuiging dat de Joden het socialisme, communisme, kapitalisme en de vrijmetselarij belichaamden en op de vernietiging van de christelijke beschaving aanstuurden, vormen de verklaring waarom tijdens de bezetting een aantal dinaso's hun goedkeuring hechtten aan de antijoodse maatregelen. Sommige dinaso's gingen hierin erg ver. Zo vroeg in september 1940 de Hoofdman van Brussel, A. Herten, „Joodse reservaten” op te richten⁴³, en schreef ingenieur Joris Desbonnet, dat „een oplossing van het jodenvraagstuk in België zich opdringt onder de vorm van een volkstelling waar zal bepaald worden wie van Joodsen bloede is, gevolgd door een grote systematische zuivering die Volk en Land ten goede zal komen”⁴⁴.

Bondgenotenlaan 101
3000 Leuven

42. L. PESCH, *Volk und Nation in der Geistesgeschichte Belgiens*, Berlijn, 1941 deed een poging in die zin. Vlg. I. SCHOEFFER, *Het nationaal-socialistisch beeld van de geschiedenis der Nederlanden*, Utrecht, 1978², p. 140 is dit werk, ondanks de nationaal-socialistische gedachtegang, een bruikbare historiografische studie. Pesch liet echter veel literatuur buiten beschouwing.

43. *H.D.*, 14 sep. 1940, p. 4.

44. *H.D.*, 21 sep. 1940, p. 6. Desbonnet trad pas tijdens de bezetting toe tot het Verdinaso en stond aan het hoofd van de Dinaso-Centrale voor Anti-Judaïstische en Anti-Maçonnische Actie. Over Desbonnet: *La franc-maçonnerie belge sous l'occupation allemande. 1940-1944*, in: *Bulletin du Suprême Conseil de Belgique*, 1948, nr. 66.